

ÜSTÜN YETENEKLİ ÇOCUKLARIN KARŞILAŞTIĞI SOSYAL VE DUYGUSAL PROBLEMLER VE BU PROBLEMLERİN ÇÖZÜMÜNE İLİŞKİN ÖNERİLER: ARKADAŞ EDİNME SORUNU, ALAY EDİLME, ANKSİYETE-ENDİŞELER VE AŞIRI MÜKEMMELİYETÇİLİK ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA

Çağla Gür, Fatih Üniversitesi, Ankara, Türkiye, gurcagla@yahoo.co.uk

Özet

Üstün yetenekli çocukların birçoğunda; arkadaş edinemeyerek yalnız kalma, akranları tarafından farklı algılanarak alay edilme, aşırı mükemmeliyetçi tutumları nedeniyle becerilerini sergilemekten çekinme, karşılaştıkları durumlara üst düzey bir duyarlılıkla yaklaşarak geliştirdiklere anksiyete, endişe ve korkular sosyal ve duygusal problemler olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle anne-babalar söz konusu durumlar karşısında ne yapacağını bilememekte, öğretmenlerden ve okuldan yardım beklemektedirler. Öğretmenlerin bu konulara çözüm getirememesi durumunda sorunlar büyümekte, çocuk okula uyum sağlayamamakta ve sınıftaki eğitim aksayabilmektedir. Bu çalışmada; çocukların eğitim ortamlarında karşılaşılabileceği bu problemlere yanıt aranmaya çalışılmaktadır. Konular; arkadaş edinme, alay edilme, anksiyete, endişe ve korkular, aşırı mükemmeliyetçilik alt başlıkları altında incelenmekte, her alt başlıkta konuya ilişkin literatür bilgileri verilmekte, örnek olay veya olaylar ifade edilmekte ve konuya ilişkin çözüm önerileri sunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: üstün yetenekli çocuklar, sosyal-duygusal problemler.

GİRİŞ

Üstün yeteneklilik; çocuğun gelişimsel olarak akranlarından daha farklı özellikler sergilemesine; bilişsel, dil, fiziksel ve sosyal-duygusal gelişim alanları arasında dengesizliklere yol açan asenkronik (uyumsuz) bir gelişimdir (Smutny,1998). Bilişsel olarak on yaşındaki bir çocuk gibi çıkarımlarda bulunan, sebep-sonuç ilişkileri kuran, yetişkinlerle adeta bir yetişkinmiş gibi sohbet eden altı yaşındaki bir çocuğun, oyuncuıyla oynamak isteyen diğer bir çocuk karşısında bağırarak ağlamaya başlaması ve üç yaşında bir çocuk gibi davranması bu uyumsuzluğa işaret etmektedir(Gur,2010). Üstün yetenekli çocukların kendilerine özgü gelişimsel özellikleri, onların çeşitli sosyal ve duygusal problemlerle karşılaşmalarına neden olabilmektedir (Bainbridge,2011).

Anne-babalar bu durum karşısında ne yapacaklarını bilememekte ve öğretmenleri ciddi anlamda zorlayıcı nitelikte çeşitli sorular sorarak sorunun çözülmesini beklemektedir(Bainbridge, 2011). Aşağıdaki sorular üstün yetenekli çocuğu olan ebeveynler tarafından sıklıkla dile getirilen sorular olarak karşımıza çıkmaktadır(Smutny,2001; Porter,1999):

- Çocuğumun arkadaş edinmesi ve kendini yalnız hissetmekten kurtulması için ne yapabilirim? Ona nasıl yardım edebilirim?
- Çocuğumun alay edilme durumuyla başa çıkması için ne yapabilirim?
- Olaylara aşırı duyarlılıkla yaklaşan çocuğumun anksiyete, korkular, başarısızlık ve hayal kırıklığıyla baş etmesine nasıl yardımcı olabilirim?
- Çocuğumun hataları öğrenmenin bir parçası olarak kabul etmesi, onlardan endişe etmemesi için ne yapabilirim?
- Çocuğumu başarıya teşvik etmekle üst düzey beklentiler arasındaki çizgi nedir?

Öğretmenlerin gerek anne-babayı yönlendirememesi, gerek okulda çocuğa yardımcı olamaması, bu konulara çözüm getirememesi durumunda sorunlar daha da büyümekte, çocuk okula uyum sağlayamamakta ve sınıftaki eğitim aksayabilmektedir(Lovecky,1992). Bu durumun önüne geçmek için; üstün yetenekli çocuğun eğitim ortamlarında sosyal ve duygusal ihtiyaçları belirlenmeli, ailelerle işbirliği içerisinde olunmalı ve çocuk bu konuda desteklenmelidir (Lovecky,1992). Bu çalışmada; üstün

yetenekli çocukların eğitim ortamlarında karşılaşabileceği sosyal- duygusal problemlere yanıt aranmaya çalışılmakta, eğitimcilerin ve ebeveynlerin bu sorunları aşmasına destek olunması amaçlanmaktadır. Konular; arkadaş edinme, alay edilme, anksiyete, endişe ve korkular, aşırı mükemmeliyetçilik alt başlıkları altında incelenmekte, her alt başlıkta konuya ilişkin literatür bilgileri verilmekte ve konu örneklerle desteklenerek konuya ilişkin çözüm önerileri sunulmaktadır.

ARKADAŞ EDİNME

Bir grubun üyesi olma ve sevgi ihtiyacı arkadaşlar tarafından kabul görme ve dostluk kurmayı kapsamakta ve Maslow tarafından beş temel ihtiyaçtan birisi olarak nitelendirilmektedir(Sağlam,2011). Arkadaşları tarafından kabul görmeyerek izole olma durumu çocuk için akademik başarısızlıktan çok daha zarar verici bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır(Frosh,1983). Arkadaş edinme; okullu olmanın getirdiği önemsiz bir özellik değil, çocuğun tüm yaşamı boyunca kuracağı ilişkilerin yapıtaşını oluşturacak olan bir faktördür. Yalnız çocuklar diğer çocukların kolayca baş edebildiği stres ve zorluklar karşısında daha fazla zorlanmakta ve bu durum yetişkinlikte de devam etmektedir(Asher ve Parker,1989).

Üstün yetenekli çocukların oynamaktan hoşlandıkları oyunlar, ifade edici dil becerileri, yapmaktan zevk aldıkları etkinliklerin arkadaşlarından farklı olması, arkadaşlarıyla aralarında bir engel oluşturmakta, onları arkadaşlarından uzaklaştırmaktadır(Smutny,2001). Bu çocuklarda kendini diğerlerinden farklı hissetme, okuldaki gruba ait hissetmeme duygusu oldukça yaygındır (Webb,1994). Birçok üstün yetenekli çocuk arkadaş edinmekte sıkıntı çekmektedir(Webb,1994, Winner,1996). Çocuğunu okul yemekhanesinde herkes gruplar halinde birlikte oturarak yemek yerken, bir masada tek başına oturmuş yemeğini yalnız yerken gören bir annenin üzülmeye, kaygı duyması ve eğitimcilerden "Çocuğumun arkadaşsız kalmaktan kurtulması için ne yapabiliriz?" diye sorması kaçınılmaz bir durumdur. Ancak öncelikle bu durumun süreklilik gösteren ciddi bir durum olup olmadığının anlaşılması gerekmektedir. Çocuk her zaman yalnız görünüyorsa, hiç arkadaşı olmadığını veya nasıl arkadaş edineceğini bilmediğini söylüyorsa bu durum durumun ciddi olduğunu gösteren bir işaret olarak algılanabilir(Martin ve Greenwood,2000). Bunun yanı sıra çocuk; okula gelmek istemiyorsa, herkesin onunla alay ettiğini söylüyorsa, oyuncaklarını, kitaplarını, elbiselerini veya değerli eşyalarını arkadaş edinmek için başkalarına veriyorsa, şaka ve aşağılanmalara hedef oluyorsa, yetişkinlerle anlaştığı halde yaşlılarıyla geçinemiyorsa, yalnızsa yardıma ihtiyacı olduğu sonucu çıkarılabilir(Martin ve Greenwood,2000).

Bazı üstün yetenekli çocuklar arkadaşları tarafından kabul görmek için özel yeteneklerini ve farklı ilgilerini gizlemeye çalışarak onlar gibi görünme çabası içine girme yolunu seçebilmekte ve bu yolla yalnız kalmanın önüne geçmeye çalışmaktadırlar. Bazıları ise arkadaş edinebilmek için bir çıkış yolu bulamamakta ve yalnız kalmaktadır. Oysa bu çocukların kendilerini farklı yönleriyle kabul ettirerek arkadaş edinmeleri mümkündür(Smutny,2001).

Neler Yapılabilir?

Üstün yetenekli çocukların arkadaş edinmesini desteklemek için eğitimciler ve ebeveynler tarafından aşağıdaki maddeler dikkate alınarak uygulanabilir(Smutny,2001; Rogers,2002; Galbraith,1999; Webb,1994):

- Çocuğun yaşadığı deneyimler, duyguları ve sıkıntıları eleştirilmeden dinlenmeli, çocuğun içinde bulunduğu durum, ihtiyaçları anlaşılmalıdır.
- Çocuğun dinlendiğini, yetişkin tarafından kabul gördüğünü ve desteklendiğini bilmesi onu rahatlatıcı bir etki oluşturacaktır.
- Çocuğun arkadaşlık becerilerini geliştirmesine örnekler sunacak nitelikte bir hikaye çocuğa önerilebilir, eğer çocuğun yaşı küçükse yetişkin tarafından çocuğa okunabilir. Aynı amaç doğrultusunda filmler izlettirebilir. Sonrasında tartışılabilir.
- Bazı üstün yetenekli çocuklar kendisi kadar hızlı olamayan, etkinlikleri kendisi gibi yapamayan arkadaşlarına kızarak tahammülsüzlük gösterebilmekte ve kırıncı olabilmektedirler. Bunun yanı sıra oyunu veya etkinliği organize etmek isteyerek diğerlerini kendi istediklerini yapmaya zorlayabilmektedirler. Eğitimcinin bu gibi durumların farkında olması, ve bu çocuklarla

arkadaşlarıyla nasıl işbirliği yapabileceklerine ve çocukların diğer sosyal davranış problemlerinin çözümüne yönelik çalışmalar yapması gerekmektedir.

- Birçok üstün yetenekli çocuk birtakım sosyal davranışların kazandırılmasına yönelik etkinliklere ihtiyaç duymaktadır. Çocuğun arkadaşlık ilişkilerinde sıkıntıya neden olan davranışları belirlenmeli ve uygulanacak etkinliklerle çocuğun kendisini geliştirmesi desteklenmelidir.
- Üstün yetenekli çocuklar yaşlarına göre farklı özellikler sergilemekle birlikte onlarla birçok ortak özellikleri de bulunmaktadır. Üstün yetenekli çocuğun diğer çocuklarla benzer yönleri ve ortak noktalarının ön plana çıkarılarak vurgulanması, çocuğun kendisini arkadaşlarından farklı hissederek uzaklaşma eğilimini azaltabilir. Bazı durumlarda çocukların farklılık algısı gerçekte olduğundan çok daha fazla olabilmektedir.
- Çocuğun üstün yetenekli olan çocuklarla tanışmasının sağlanması, yeni arkadaşlar edinmesine zemin hazırlayabilir. Örneğin Bilim ve Sanat Merkezi'ndeki programa katılan bir öğrenci, orada kendisi gibi diğer çocuklarla tanışarak arkadaşlıklar kurabilir.
- Çocuğun ilgi duyduğu konular doğrultusunda gruplara katılarak kendisiyle aynı ilgilere sahip olan diğer çocuklarla bir arada bulunması yeni arkadaşlık fırsatları oluşturabilir. Örneğin satrançtan hoşlanan bir çocuk, satranç kulübüne üye olabilir ve hafta sonları burada kendisiyle aynı ilgiye sahip diğer çocuklarla zaman geçirebilir. Benzer ilgiler çocuklar arasında arkadaşlık kurulmasını kolaylaştırıcı bir zemin hazırlayabilir.
- Farklı arkadaş grupları çocuğa farklı deneyimler kazandıracaktır. Kendisiyle aynı ilgiye sahip arkadaşlar, zihinsel olarak onunla aynı seviyede olan yaşça büyük arkadaşlar, üstün yetenekli olan arkadaşlar ve sınıfında bulunan kendi yaş grubundaki arkadaşlar çocuğun arkadaşlık kurabileceği farklı gruplardır. Çocuğun her bir grubun kendisinin arkadaşlık ihtiyaçlarını farklı anlamda karşılayacağını fark etmesi sağlanmalıdır. Farklı arkadaşlıklar farklı deneyim fırsatları sunacaktır.

ALAY EDİLME

Alay etme sözel şiddetin bir boyutudur(Alantar,2010). Pek çok çocuk ve ergen alay edilmeye başa çıkabilecek sosyal beceri ve tekniklere sahip değildir. Kızdırılmaya tepki olarak sergiledikleri üzgün ve kırılgan görünüm diğerlerinin alay etmeyi sürdürmelerine yol açmaktadır(Alantar,2010). Diğerleri tarafından onay görmediğine ilişkin hisler çocuktaki izole edilmişlik duygularını arttıracaktır. "Bay/bayan beyin", "öğretmenin yalakası", "inek", "Einstein" gibi etiketleme ve aşağılayıcı ifadeler üstün yetenekli çocukta kendisiyle ilgili yanlış bir şeyler olduğu inancını pekiştirici etkide bulunmaktadır(Smutny,2001). Bu durum birçok üstün yetenekli çocuk için ciddi bir sorun haline almaktadır (Smutny,2001).

Eğitimcilerin alay edilerek küçük düşürülmeye çalışılan çocuklar üzerinde önemli etkileri bulunmaktadır. Öğretmenler alay etmeyi durdurmaya çalışmazlarsa, diğer çocuklara bu davranışın kabul edilebilir olduğu mesajını vermiş olmaktadır (Alantar,2010). Bu durum ise alay edilen çocuğun daha çok acı çekmesine ve daha yalnız kalmasına neden olmaktadır.

Neler Yapılabilir?

Anne-baba ve eğitimcilerin çocuklara alay edilmeye başa çıkma ve olumsuz sonuçlarını engelleme konusunda yardımcı olmaları önemlidir. Bu durum karşısında eğitimci ve ebeveynler aşağıdaki maddelerden kendilerine uygun olanları uygulamaya çalışarak çocuğa destek olabilirler(Smutny,2001; Galbraith,1999):

- Çocukla neler yaşadığı, bu tür davranışlar karşısında neler hissettiği konuşulmalı, olayla ilgili düşünce ve yorumları çocuk eleştirilmeden dinlenerek öğrenilmelidir.
- Bu sorunun neden kaynaklandığını düşündüğü çocuğa sorulmalı ve bu tavırların daha çok kimler tarafından sergilendiği öğrenilmelidir.
- Çocuğa stres yaratan durumlarda sakin ve kontrollü olmayı öğretmek yaşamı boyunca kullanabileceği etkili bir beceridir.
- Alay edildiği zaman tepki göstermemesi de alay eden kişinin bu tepkisizlik durumundan bıkarak alay etmekten vazgeçmesine neden olabilir.
- Çocuğa kendisiyle alay eden kişiye bakarak göz teması kurması önerilebilir. Bu; kendine güven ve güç ifadesidir.

- Çocuk bu durumla sık sık karşılaşıyorsa, nasıl bir tavır takınacağını önceden planlayabilir. Bu durumdan hoşlanmadığını ifade edebilir, eğer kendisiyle alay edilmeye devam ediliyorsa öğretmene söyleyebilir.

Bu durum karşısında çocuk kadar eğitimcilerin de alacağı önlemler oldukça önemlidir (Alantar,2010;):

- Eğitimci alaycı yaklaşımları kesinlikle kabul etmediğini belirtmelidir.
- Öğrenciler üzerindeki etki ve gücünü bütün öğrencilerin kendilerini gruba ait hissetmeleri için kullanmalıdır.
- Sınıfta alay edilme davranışına maruz kalan çocukların akran dayanışması yaklaşımı doğrultusunda birbirlerine destek olmalarını sağlamalıdır.
- Olumlu sosyal ilişkiler kurma ve uygun olmayan davranışları değiştirme konusunda anne-babalarla işbirliği içerisinde olmalıdır.

Çocuğun hiçbir zaman alay edilmeyi, aşağılanmayı kabullenmek ve tolere etmek durumunda olmadığı unutulmamalıdır. Çocuğun içinde bulunduğu duruma uygun olarak atılacak adımlarla bu sorun çözümlenmeli, kesinlikle ihmal edilmemelidir (Smutny,2001).

ANKSİYETE, ENDİŞE VE KORKULAR

Kaygı, bunaltı ya da sıkıntı olarak da adlandırabileceğimiz anksiyete, duygulanımda kaygı yönünde artış olduğunu ifade eden korkuya benzer bir duygudur. Çocuk bunu sanki kötü bir şey olacakmış gibi nedeni belirsiz bir endişe olarak algılamaktadır. Üstün yetenekli çocuğun içinde bulunduğu durumdan haberdar ancak düşüncelerini açıklayamayacak kadar küçük yaşta olması, üst düzey empati kurma yeteneği ve normalden farklı olan istisnai hayal gücü; çocukta anksiyete, endişe ve korkuların gelişmesine neden olabilir (Smutny,2001). Üstün yetenekli çocuk kafasında çeşitli kuruntular üretmek bunlardan endişe duyabilir. Bu endişeler çocuğu yerine getirmesi gereken temel işleri yerine getirmekten alıkoyuyorsa, bu durum çocuğun yardıma ihtiyacı olduğu anlamına gelmektedir (Martin ve Greenwood,2000).

Neler Yapılabilir?

Aşağıdaki maddeler gerek eğitimciler gerekse ebeveynler tarafından çocuğun anksiyete, endişe ve korkularını yenmesine yardımcı olmak amacıyla uygulanabilir (Martin ve Greenwood,2000; Smutny,2001; Porter,1999):

- Anksiyeteyi arttırıcı en önemli faktör; çocuğun kendisini hiç kimsenin anlamadığı inancıdır. Bütün çocuklar gibi üstün yetenekli çocuklar da kendilerini rahatlatmak için yetişkinlere ihtiyaç duymaktadırlar. Baskı altında tutulmaya değil, mantıklı açıklamalara ihtiyaç duymaktadırlar.
- Çeşitli endişe ve kaygılar çocuğun cesaretini kaybederek gerçek yaşamdan uzaklaşmasına neden olabilir. Örneğin SBS sınavına hazırlanan bir çocuk ciddi anlamda sınav kaygısı yaşayabilir. Aşırı düzeydeki bu stres onu dershanedeki deneme sınavlarından günler öncesinde bile hiçbir şey yapamaz, hayattan tat alamaz hale getirebilir. Ya da hayvanları çok seven bir çocuk onlarla empati kurarak, kendini onların yerine koyarak düşünebilir ve bunun sonucunda kötü davranılan, eziyet edilen bir hayvan gördüğü zaman çok acı çekebilir, bunu uzun süre gündemde tutarak ciddi üzüntü yaşayabilir. Burada çocuğa duyularının yersiz olduğu, olayları gereksiz yere abarttığının söylenmesi, onun bu durumu yenmesine yardımcı olmayacağı gibi, çocuğun yetişkinden uzaklaşmasına, düşüncelerini onunla paylaşmak istememesine neden olacaktır.
- Çocuk kendisini kaygılandıran durum hakkında konuşmaya teşvik edilmeli, konuşurken konuşması bölünmemeli ve onun adına konuşulmamalıdır. Söyledikleri ve hissettikleri hakkında asla sorgulanmamalı, "bu şekilde hissetmelisin" denilerek duyguları düzeltilmeye çalışılmamalıdır. Çocuk duygularını anlatırken, yetişkin ara sıra başını sallayarak ve sessizce dinleyerek, çocuğun anlattıklarını anladığını ve saygı duyduğunu göstermelidir. Çocuğun anlattıklarının sakın bir şekilde dinlenerek, hayatta bir çok problemin olabileceğinin ancak bunlarla baş etmek için uğraşmak gerektiğinin vurgulanması, kaygının üstesinden gelmek için bir başlangıç noktası olabilir.

- Yetişkin örneğin sınav kaygısı yaşayan çocuğa "Yaklaşan SBS sınavından dolayı seni sıkıntılı görüyorum, ben de yabancı dil sınavına girererken kendimi sıkıntılı hissetmişim" diyerek konuya girebilir, sınav öncesi sıkıntılarını yenmek için kendisinin neler yaptığını, hislerini de içine katarak adım adım anlatabilir. Üstün yetenekli çocuklar; değer verdikleri yetişkinlerin de kendileri gibi bir takım sıkıntı ve endişeler yaşayabileceklerini öğrendiklerinde rahatlarlar ve bunun üstesinden gelmenin mümkün olduğunu, olumlu, yerinde adımlarla bu sorunları kendilerinin de çözebileceklerini anlarlar.
- Çocuğun duyarlılığını eyleme çevirmeyi öğretmek de çocuğun üzüntü ve kaygıyla baş edebilmesi için diğer bir yöntemdir. Eğitimci örneğin hayvanlara karşı aşırı duyarlılık gösteren çocuğa "Hayvanların acı çekmesinin seni çok rahatsız ettiğini biliyorum. Zor durumdaki hayvanlar için hayvan barınakları var. Buralarda onlara daha iyi şartlar sağlanıyor" diyerek konuya giriş yapabilir ve aileyle de iletişime geçilerek, çocuk istiyorsa, çocuğun haftada bir gün gönüllü olarak hayvan barınağında hayvanlarla ilgilenmesi sağlanabilir. Bu; çocuğa duygusal duyarlılığını hayvanlara yardım etmek için harekete geçmeye yönelik bir eyleme çevirmeyi göstermek için önemlidir. Burada kenarda kalarak acı çekmek yerine, kendi yapabileceklerini gözden geçirerek harekete geçmek ve bu duygu yoğunluğunu faydalı bir işe yönlendirmek önemlidir.
- Çocuğun kendisini zorlayan durum hakkında farklı şekilde düşünmesi, olaya bakış açılarından yaklaşması desteklenebilir. Kendisini rahatsız eden konuda hikayeler okunarak tartışılabilir, konu ile ilgili fıkralar anlatılabilir. Çocuğu neşelendirecek espriler yapılabilir.
- Çocuğun kaygı nedeni kendisine büyük hedefler belirlemiş olması ve bunları başaramama endişesiyle; hedeflere bir bütün olarak yaklaşmak yerine bu hedefleri küçük parçalara bölerek teker teker elde etmeye çalışması için yönlendirmek suretiyle çocuğa yardımcı olunabilir.
- Çocuk topluluk önünde bir çalışma yapacaksa ya da önemli bir sınava girecekse; çocuğa bu konuda daha önce prova yaparak deneyim yaşama fırsatı sunulabilir. Örneğin sınav öncesi dershanelerde yapılan deneme sınavlarına girmesi, ya da törende okuyacağı şiiri önce aile bireyleri karşısında okuyarak prova etmesi sağlanabilir.

AŞIRI MÜKEMMELİYETÇİLİK

Mükemmeliyetçilik çocuğun yaptığı işi en mükemmel şekilde yapma, verilen görevleri mümkün olan en başarılı şekilde tamamlama isteğine işaret etmektedir. Mükemmeliyetçilik; çalışmalarında titiz olma, özenme, elinden gelenin en iyisini yapma şeklinde olumlu olarak algılanabilecek bir durumken (Freedman ve Jensen,1999), bu durumun giderek bir takıntı haline alması ve çocukta rahatsız edici düşüncelere, dolayısıyla aşırı tepkilere yol açması ciddi bir sorun olarak karşımıza çıkabilmektedir.

Üstün yetenekli çocuklar; üst düzey yeteneklerinden dolayı kendilerini baskı altında hissedebilmekte, kendilerine güvenen, değer veren kişileri memnun edememekten endişe duyabilmektedirler. Bazen çocuğun sınıftaki arkadaşlarından daha ilerde olmasından kaynaklanan bir aşırı mükemmeliyetçilik durumu söz konusu olabilir(Smutny,2001). Çocuk kendini değerli hissetme duygusunu başarıyla ilişkilendirebilir, kendisine aile ve öğretmenlerinin beklentilerinin üzerinde, ulaşılması güç standartlar belirleyebilir. Bazı durumlarda üstün yetenekli çocuğun başarısız olmasının altında yatan sebep aşırı mükemmeliyetçilik olabilmektedir. Çocuk çok fazla çalışıp başarısız olma kaygısı yaşamaktansa, az çaba göstererek başarısız olmanın daha iyi olduğuna kendisini inandırabilmektedir(Smutny,2001).

Aşırı mükemmeliyetçilik ile başarılı olma arasındaki farkı kavrayamayan çocuk rahatsız edici birtakım düşünceler geliştirmekte ve bu düşünceler çocuğun davranışlarına etki ederek onu strese sokmakta, ilerlemesini engellemektedir(Webb ve ark.,2003). Bu düşüncelerden bazıları (Webb ve ark.,2003):

- Herkes tarafından sevilmeli ve onaylanmalıyım.
- Her işi her açıdan en mükemmel şekilde yapmalıyım
- Mutluluk benim nasıl düşündüğümle ilgili değil, diğer olaylar ve insanlarla ilgili olarak elde edilen bir durumdur.
- Olayların istediğim şekilde gerçekleşmemesi benim için çok kötü ve felaket bir durum olur.

Aşırı mükemmeliyetçilik başarılması imkansız standartları da içermekte, mükemmeliyetçi çocuk hiçbir zaman hata yapamayacağını, her zaman başarmak, en iyiyi yapmak zorunda olduğunu düşünmekte ve

çoğunlukla başarıları dolayısıyla ödül ve onay almayı beklemektedir(Smutny,2001). Oysa üst düzey başarı göstermek farklı bir standarttır. Çocuk üst düzey başarı göstermek için çabalarken, risk almakta ve yeni şeyler denemek için kendini özgür hissetmektedir. Her zaman en başarılı olması gerektiğini düşünmemekte hatta bazen istediği sonuca ulaşamayabileceğinin bilincinde olmaktadır(Smutny,2001).

Çocuğun mükemmeliyetçi eğilimleri normal işlerini engelliyor, zorluklar yaşamasına neden oluyorsa; örneğin çocuk herkesin beğendiği fen projesini bilim sergisinde sunmaktan kaçınıyor ya da iyi olmadığını söyleyerek kimseye göstermiyorsa, en iyi oyuncu olamayacağı için okul takımına girmekten kaçınıyorsa, 100 yerine 98 aldığı için sürekli kendini aşağılıyorsa, çalıştığı konuda mükemmel yakalayamayacağından korktuğu için işini sürekli erteliyorsa bu durum çocuğun yardıma ihtiyacı olduğu anlamına gelmektedir(Martin ve Greenwood,2000).

Neler Yapılabilir?

Aşırı mükemmeliyetçilik problemi konusunda desteğe ihtiyacı olan bir çocuğa aşağıdaki maddeler uygulanarak yardımcı olunmaya çalışılabilir(Webb ve ark.,2003; Smutny,2001; Martin ve Greenwood,2000; Galbraith,1999,Porter,1999):

Çocuğa olduğu gibi kabul edildiği hissettirilmeli, ona verilen değer sadece yaptıkları ve başarılarıyla kazanılabilir olduğu düşündürülmemelidir. Çocuğun ilgilerine ve kişiliğine değer verilmelidir.

Büyük plan ve projelerin nasıl küçük daha kolay başarılan adımlara bölünebileceği çocuğa gösterilmeli, gerçekçi hedefler belirlemesine yardımcı olunmalıdır.

- Hataların da öğrenme sürecinin bir parçası olduğu, herkesin hata yapabileceği, hatalardan da çok şey öğrenileceği vurgulanmalıdır.
- Çocuğa belli sonuçlara varabilmek için sabırlı olması gerektiği, bunların çok hızlı bir şekilde gerçekleşmeyeceği anlatılmalı, örnek olaylarla bu anlatılanlar pekiştirilmelidir.
- Hiç kimsenin her alanda mükemmel olamayacağı vurgulanmalıdır.
- Çocuğun çabaları takdir edilmeli, sadece ürün değil sürece de önem verildiği belirtilmelidir. Çocuğun ne yaptığından çok neler öğrendiğine odaklanılmalı, başarıya değer verildiği kadar emek ve çabaya, çalışmaya da değer verildiği vurgulanmalıdır.
- Çocuğun anne veya babasıyla baş başa özel zaman geçirmesi(örn. haftada bir pastaneye giderek baş başa zaman geçirmek, birlikte yürüyüşe çıkarak sohbet etmek vb.), ebeveyniyle paylaşımlarda bulunması, anne-babanın çocuğunu iyi tanınması, çocuğun problemlerinin, beklentilerinin daha iyi anlaşılması açısından önemlidir. Çocuğunu iyi tanıyan ebeveynlerle yapılacak öğretmen-veli işbirliği daha etkili sonuçlar alınmasına vesile olacaktır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Üstün yetenekli çocuklar; üstün yetenekliliğin karakteristik et özelliği olan gelişimsel alanlardaki asenkronik (uyumsuz) gelişim nedeniyle sosyal-duygusal problemler yaşayabilmektedir. Bu problemler yaygın olarak; arkadaş edinmekte yaşanan sıkıntılar, alay edilme, anksiyete, korku ve endişeler ve aşırı mükemmeliyetçilik olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmada amaç; bu problemlerin tanımlanması, problemlerle ilgili gerekli bilgilerin verilmesi ve çözüm yollarının önerilmesidir. Çalışmada elde edilen veriler literatür taraması yoluyla elde edilmiş olup, konu anlatımında örneklendirmelere yer verilmiştir.

Eğitim ortamlarında birçok üstün yetenekli çocuğun karşılaştığı sosyal-duygusal problemler, onların eğitim yaşantısından uzaklaşmak istemesine, ileride toplumsal sorunlar yaşamasına neden olabilmektedir. Sosyal-duygusal problemler çocuk için akademik başarısızlıktan çok daha ciddi sıkıntılara yol açmaktadır. Ebeveynler bu durumdan kaygı duymakta, çoğunlukla çözümünü eğitimciden beklemektedirler. Oysa bu konuda yeterli bilgi sahibi olmayan bir eğitimcinin gerek anne-babaları doğru yönlendirmesi, gerek eğitim ortamında gelişen sorunlara nitelikli çözüm yolları bulması çok zordur. Bu nedenle; bu çalışmada sosyal-duygusal sorunlar belli konu başlıkları altında ele alınarak eğitimcilerin bu konuda bilgilendirilmesi ve gerek eğitimcilerin gerek ailelerin uygulayabileceği nitelikte önerilere yer verilerek nitelikli çözüm yolları bulunmasını desteklemek amaçlanmıştır.

Gerek arkadaş edinme, gerek alay edilme, gerek anksiyete, gerekse aşırı mükemmeliyetçilik problemlerinde temel çözüm noktası çocuğun eleştirilmeden dinlenerek probleminin küçümsememesi

ve yetişkinin her zaman yanında olduğunu çocuğun hissetmesidir. Problemin ne olduğunu iyi belirlenir, çocuğun problem dolayısıyla ne tür sıkıntılar yaşadığı, ne tür endişelerinin olduğu iyi anlaşılır, çocuğun kişilik yapısına uygun çözümlerin neler olabileceği üzerinde durulur ve aileyle işbirliği yapılırsa, karşılaşılabilecek her tür problemle mücadele etmek daha kolay ve daha etkili olacaktır.

Çocuğun sosyal- duygusal problemlerle baş edebilmesinde etkili olabilecek diğer bir önemli faktör ise değer verdiği bir yetişkinin, bir hikaye veya film kahramanının veya kendisiyle benzer olayları yaşamış birinin kendisinin karşı karşıya olduğu probleme benzer bir durumu yaşamış olduğunu ve üstesinden geldiğini öğrenmesi, bu problemle karşılaşan tek kişi olmadığının farkına varması ve problemin üstesinden gelebileceğini kavrayabilmesidir.

Eğitimci ve ebeveynlerin çocuk üstün yetenekli olduğundan dolayı aşırı beklentiler içerisine girerek, çocuğun kendisini baskı altında hissetmesine sebebiyet vermesi bu problemleri çözmekten öte durumun daha da ciddileşmesine ve içinden çıkılmaz bir hal almasına neden olacaktır. Üstün yetenekli çocuklarla yapılan çalışmalarda sonuçtan çok sürece önem verilmesi, onların sadece başarıya odaklanarak kendilerini en başarılı olmak için baskı altı altında hissedip bu durumdan kaygı duyması, ya da çalışıp da başarılı olamamak düşüncesinden ötürü çalışmaktan vazgeçerek başarısız olmayı tercih etmesi durumlarının önüne geçebilir.

Ebeveynlerin çocukla baş başa zaman geçirerek çocuğunu iyi tanıması, sorunlarını, tepkilerini, beklentilerini iyi bilmesi çocuğun yaşadığı problemlerin üstesinden gelebilmesi açısından önemlidir. Bu durum etkili eğitimci-aile işbirliğine zemin hazırlamakta ve çocuğun problemlerle baş edebilmesini kolaylaştırıcı bir faktör olabilmektedir.

Bunların yanı sıra, bu çocukların toplumsallaşması için önemli olan birtakım beceriler konusunda sıkıntı çekebileceği ve desteklenmeye ihtiyaçları olabileceği gerçeği göz önünde bulundurulmalı, sosyal iletişim sıkıntıları konusunda çocuk suçlanarak bir kenara itilmemelidir.

Karşılaşılabilecek her türlü problemde çocuğun kendisini destekleyen arkadaşlarının olması, kendini yalnız ve bir kenara itilmiş hissetmemesi, ona kendini daha güçlü hissettirecek ve problemlerle baş edebilmeyi kolaylaştıracak bir unsurdur. Bu nedenle gerek eğitimciler, gerekse ebeveynler çocuğun arkadaş edinmesine, yalnız kalmamasına özel bir önem vermelidir. Çocuğun kendisine değer veren arkadaşlarının bulunmasının onun için bir güç, pek çok zorlukla mücadelede bir destek, sıkıntılı anlarında bir terapi anlamına geldiği göz önünde bulundurulmalıdır.

Üstün yetenekli çocuklar farklılıklarından dolayı bir kenara itilmemeli, yaşadıkları problemlerden ötürü suçlanmamalı, onlara karşı "başının çaresine baksın" mantığıyla hareket edilmemelidir. Kabul görmek herkesin hakkıdır; esas olan ortak noktalardan yola çıkarak benzerliklerin vurgulanması ve eğitim süreci içerisindeki her bireyin kabul görmesi sağlanarak topluma kazandırılması olmalıdır.

KAYNAKÇA

- Alantar, M. (2010) *Alay Edilen Çocuk Özgüven Sorunu Yaşar*. <http://www.psikoloji.com.tr/cocuk/cocuk-psikolojisi/alay-edilen-cocuk-ozguven-sorunu-yasar-798.html>. 01.03.2011 tarihinde erişilmiştir.
- Asher, S.R. ve Parker, J.G. (1989) *Significance of Peer Relationship Problems in Childhood*. Netherlands: Academic Publishers.
- Bainbridge, C. (2011) *Social and Emotional Problems Affecting Gifted Children*. <http://giftedkids.about.com/od/social-emotional-issues/a/gtproblems.htm> 28.02.2011 tarihinde ulaşılmıştır.
- Freedman, J ve Jensen, A. (1999) *Joy and Loss: The Emotional Lives of Gifted Children*. USA: Kidsource.
- Frosh, S. (1983) *Children and Teachers in Schools*. London: Academic Press.
- Galbraith, J. (1999) *The Gifted Kids' Survival Guide*. USA: Free Spirit Publishing.
- Gür, Ç. (2010) Do Gifted Children have Similar Characteristics? : Observation of Three Gifted Children. *International Conference on Education and Educational Psychology (ICEEPSY 2010)* 2-5 Aralık, 2010, Girne, KKTC.

- Lovecky, D.V. (1992) Exploring Social and Emotional Aspects of Giftedness in Children, *Roepel Review*, 15(1): 18-25
- Martin, M. ve Greenwood, C.W. (2000) *Çocuğunuzun Okulla İlgili Sorunlarını Çözebilirsiniz*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Porter, L. (1999) *Gifted Young Children*, Buckingham: Open University Press,.
- Rogers, K.B. (2002) *Re-forming Gifted Education*. USA: Great Potential Press, Inc.
- Sağlam, F.N. (2011) *Maslow ve İhtiyaçlar Hiyerarşisi Kuramı*.
<http://www.psikiyatrivehayat.com/maslow.htm> 01.03.2011 tarihinde ulaşılmıştır.
- Smutny, J. F. (Ed.) (1998). *The Young Gifted Child: Potential and Promise, An Anthology*. Cresskill, NJ: Hampton Press.
- Smutny, J.F (2001) *Stand Up for your Gifted Child*. Canada: Free Spirit Publishing.
- Webb, J.T. (1994) Nurturing Social Emotional Development of Gifted Children. *ERIC Digest* E527. ED 372554. Eric Clearinghouse on Disabilities and Gifted Education Reston VA.
- Webb, J.T., Meckstroth, E.A. ve Tolan, S.S. (2003) *Guiding the Gifted Child*. Arizona: Great Psychology Press.
- Winner, E. (1996) *Gifted Children*. USA: Basic Books.